

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

พรชัย จุฑามาศ*

งานที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริ บางประการเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช “การสอนและอบรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณนั้น ควรใช้วิธีการปลูกฝังให้เด็กเห็นความงดงาม ความน่าสนใจและเกิดความปิติที่จะทำการรักษา และอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป การใช้วิธีการสอนการอบรมทำให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งว่า หากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสีย เกิดอันตรายต่อตนเอง จะทำให้เด็กเกิดความเครียด ซึ่งเป็นผลเสียแก่ประเทศในระยะยาว”

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ได้ดำเนินงานสนองพระราชดำริจัดให้มีงาน “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” เพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนนั้นได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ เห็นคุณค่า ประโยชน์ ความสวยงาม อันจะก่อให้เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป

สวนพฤกษศาสตร์ คือ แหล่งที่รวบรวมพันธุ์พืชชนิดต่างๆ ที่มีชีวิต จัดปลูกตามความเหมาะสมกับสภาพดินอาศัยเดิม มีห้องสมุด สถานที่เก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้รักษาสภาพ อาจเป็นตัวอย่างแห้ง ตัวอย่างดอง หรือเก็บรักษาโดยวิธีอื่นๆ พันธุ์พืชที่ทำการรวบรวมไว้นั้นจะเป็นแหล่งข้อมูล และการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ นอกจากนี้ สามารถใช้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งสามารถดำเนินการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนในพื้นที่ของโรงเรียน โดยมีองค์ประกอบดังกล่าวเป็นสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนใช้ในวัตถุประสงค์ของสวนพฤกษศาสตร์ อีกทั้งใช้ในการศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อเนื่องในการเรียน การสอนวิชาต่างๆ

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน จึงเป็นการดำเนินงานที่อิงรูปแบบของ “สวนพฤกษศาสตร์” โดยมีการรวบรวมพันธุ์ไม้ที่มีชีวิต หาแหล่งข้อมูลพรรณไม้ มีการศึกษาต่อเนื่อง มีการเก็บตัวอย่าง พรรณไม้แห้ง พรรณไม้ดอง มีการรวบรวมพันธุ์ไม้ท้องถิ่นเข้ามาปลูกรวบรวมไว้

* รองผู้อำนวยการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

ในโรงเรียน และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการบันทึก รายงานและข้อมูล รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ มีมุมสำหรับศึกษาค้นคว้า และมีการนำไปใช้ประโยชน์เป็นสื่อการเรียนการสอน ในวิชาต่างๆ เป็นการดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ไม่ติดธรรมชาติ และเป็นไปตามความสนใจ และความพร้อมของโรงเรียน ดำเนินการด้วยความสมัครใจ ไม่ให้เกิดความเครียด การใช้ “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” เป็นสื่อในการที่จะให้นักเรียน เยาวชนและประชาชนทั่วไป ได้มีความเข้าใจเห็นความสำคัญของพืชพรรณ เกิดความรัก ห่วงแหน และรู้จักการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริ และแนวปฏิบัติให้เป็นงานหนึ่งในกิจการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และจัดเจนในคำจำกัดความของ “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” ซึ่งจะดำเนินการในพื้นที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษา โดยใช้แนวทางการดำเนินงานตามแบบอย่างสวนพฤกษศาสตร์ในการเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ที่มีชีวิต มีการศึกษาต่อเนื่อง มีห้องสมุดที่ใช้ในการศึกษาเก็บตัวอย่างพรรณไม้แห้ง - ดอก แต่อยู่บนคาบดำเนินการในพื้นที่โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จึงได้จัดการประชุมเพื่อ แสพบัวพระราชดำริ และแนวทางการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนให้กับโรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนประถมใน สังกัดกรมประถมศึกษาแห่งชาติ โดยขณะนี้ มีโรงเรียนที่รับเป็นสมาชิก 416 โรงเรียน ในทุก เขตพรรณพฤกษชาติ และที่รอเป็นสมาชิก ใหม่ อีก 550 โรงเรียน

การดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ควรทำด้วยความสมัครใจเพื่อสอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ให้เกิดความเครียด มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน เบื้องต้นต้องทำความเข้าใจในเรื่อง แนวคิดแนวปฏิบัติว่า สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เป็นสวนใช้ประโยชน์ที่จะนำมาใช้เป็นสื่อการเรียน การสอน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณ มิใช่เป็นส่วนประดับ สวนหย่อม หรือสวนสวยโรงเรียนงาม แต่เป็นงานที่เข้ามาสนับสนุนสวนที่มีอยู่แล้ว หรือดำเนินการขึ้นใหม่ ซึ่งจะทำให้ความรู้ พัฒนาสภาพแวดล้อมตามลำดับ เป็นงานที่จะดำเนินอย่างต่อเนื่อง เพราะสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ไม่ต้องลงทุน เพียงแค่ให้เด็กรู้จักสังเกต เรียนรู้ ตั้งคำถาม และหาคำตอบเป็นข้อมูลสะสมอันก่อให้เกิดความรู้ และผู้เชี่ยวชาญในพันธุ์ไม้มีนั้นๆ รวมทั้งเป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้หายาก พันธุ์ไม้ที่ใกล้สูญพันธุ์ พรรณไม้ที่เป็นประโยชน์ พืชสมุนไพร พืชผักพื้นเมือง เป็นที่รวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนของโรงเรียนที่เป็นสมาชิก จะเป็นส่วนหนึ่งของ “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ” ที่เชื่อมต่อกับระบบข้อมูล จะเป็นสวนพฤกษศาสตร์ที่ใหญ่ที่สุด เนื่องจากมีกระจายอยู่ทั่วประเทศมีความหลากหลายของพืชพรรณไม้ภูมิประเทศ และความหลากหลายของการปฏิบัติในการนำเอาต้นไม้พืชพรรณ ในสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนเป็นสื่อการเรียน การสอน

การดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์ ดำเนินการโดยนักเรียน มีครูอาจารย์เป็นผู้ให้คำแนะนำ สนับสนุน ผู้บริหารเป็นหลักและผลักดัน มีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นที่เล็งสนับสนุนทางวิชาการ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนจึงเป็นการดำเนินงานของโรงเรียนโดยสมัครใจที่จะนำแนวพระราชดำริ และแนวทางการดำเนินงานที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้คำแนะนำนำมาปฏิบัติ โดยทางโครงการฯ ได้เปิดโอกาสให้แต่ละโรงเรียนดำเนินงานตามความพร้อมไม่ฝืนธรรมชาติ และนำพืชพรรณไม้ในโรงเรียนพัฒนาเป็นสื่อการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ อันจะเกิดผลประโยชน์แก่นักเรียน ครูอาจารย์ ที่ดำเนินงาน เกิดข้อมูลองค์ความรู้วิธีการที่จะทำให้เกิดผู้เชี่ยวชาญ สามารถที่จะนำไปใช้เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อเสนอขอตำแหน่ง ปรับระดับทางวิชาการต่อไป

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน มีวิธีดำเนินการ วัตถุประสงค์ กิจกรรมการดำเนินงาน

สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา การประถมศึกษาแห่งชาติ นโยบายส่วนใหญ่ของโรงเรียน และดำเนินการสอดคล้องกับในหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การดำเนินการในระยะ 5 ปีที่สามของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่งเสริมให้โรงเรียนที่เป็นสมาชิกดำเนินงานให้มีบรรยายกาศสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน มีองค์ประกอบที่ครบถ้วนถูกต้องในรายละเอียดต่างๆ และมีอิสระในการบูรณาการในวิชาการต่างๆ โดยมีจำนวนครูและนักเรียนที่เข้าร่วมงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน อันเป็นปัจจัยในการดำเนินงานอย่างยั่งยืน